

บทที่ 5

การสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล (Techniques for Interviewing in Data Collection)

การสัมภาษณ์หมายถึง การสนทนาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข่าวสารหรือข้อมูลที่สำคัญ ดังนั้น ผู้สัมภาษณ์ต้องเป็นผู้รับฟังที่ดี และสามารถป้อนคำถามเพื่อเก็บรวบรวมคำตอบหรือข้อมูลและจับบันทึกในระหว่างการสัมภาษณ์ หรือหลังจากการสัมภาษณ์ ในหน่วยงานธุรกิจ ใช้การสัมภาษณ์เป็นกลวิธีในการแสวงหาข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นการสัมภาษณ์เพื่อคัดเลือกและบรรจุพนักงาน หรือการสัมภาษณ์เพื่อสำรวจความคิดเห็น หรือทัศนคติก็ตาม

องค์ประกอบของการสัมภาษณ์อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน กล่าวคือ

1. ผู้สัมภาษณ์ ในกรณีสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนั้น นักวิจัยมักจะไม่มีโอกาสออกไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ดังนั้น จึงต้องฝึกอบรมวิธีการและศิลปะของการสัมภาษณ์ให้พนักงานสนาม (Field worker) ออกไปสัมภาษณ์ตามที่ได้รับมอบหมาย
2. ผู้รับการสัมภาษณ์ ในกรณีการสัมภาษณ์เพื่อเลือกบุคคลเข้าทำงานนั้นผู้รับการสัมภาษณ์มีปัญหาเรื่องการเตรียมตัว ไม่ทราบว่าเขาจะถามเรื่องวิชาการเฉพาะเรื่อง หรือ

ความรู้ทั่วไป ส่วนการสัมภาษณ์ตามโครงการวิจัยนั้น ผู้รับการสัมภาษณ์ก็คือ ตัวอย่างที่เลือกไว้ และผู้รับการสัมภาษณ์อาจไม่มีความสัมพันธ์ในทางผลประโยชน์ส่วนตัว ฉะนั้นผู้สัมภาษณ์ควรแจ้งให้เขารับถึงลักษณะของโครงการวิจัยและอธิบายเหตุผลที่ต้องขอความร่วมมือจากเขา

3. แบบฟอร์มที่ใช้จับบันทึกการสัมภาษณ์ ใ้กล่าวแล้วว่านักวิจัยไม่มีเวลาพอที่จะออกไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง ฉะนั้นจึงควรมีแบบฟอร์มที่ดีและเหมาะสมสามารถรวบรวมข้อมูลได้ครบถ้วนในระหว่างพนักงานสนามออกไปสัมภาษณ์ แบบฟอร์มถือเสมือนเครื่องมืออย่างหนึ่งในการรวบรวมข้อมูล แบบฟอร์มการสัมภาษณ์ (Forms of Interview) อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะกล่าวคือ

ก. แบบฟอร์มการสัมภาษณ์ที่ใ้กำหนดคำถามไว้ เป็นการล่วงหน้าอย่างละเอียดและชัดเจน (Interview Schedule) เพื่อให้พนักงานสนามสัมภาษณ์ไปตามคำถามที่กำหนดไว้ตามลำดับ แบบฟอร์มนี้ก็เหมือนกับแบบสอบถาม (Questionnaire) เพราะเป็นการสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างแน่นอน พนักงานสนามไม่อยู่ในฐานะที่จะคิดแปลงคำถามโดยเสรี และจะเป็นการลอคอคติที่อาจจะเกิดขึ้นในระหว่างการสัมภาษณ์ เช่น

1. จำนวนสมาชิกในครอบครัว (นับรวมทั้งผู้ให้สัมภาษณ์)

(1)	1	คน
(2)	2	คน
(3)	3	คน
(4)	4	คน
(5)	5	คน หรือเกินกว่านี้

2. ทรัพย์สินในครอบครองและเป็นของตนเอง

- (1) บ้าน
- (2) ที่ดิน
- (3) รถยนต์นั่ง
- (4) อื่น ๆ ถ้ามี.....

3. รายได้ต่อเดือน

- (1) ต่ำกว่า 1,000 บาท
- (2) ตั้งแต่ 1,001 - 2,000 บาท
- (3) ตั้งแต่ 2,001 - 4,000 บาท
- (4) ตั้งแต่ 4,001 - 7,000 บาท
- (5) ตั้งแต่ 5,001 ขึ้นไป ระบุจำนวน.....บาท

4. รายจ่ายต่อเดือน

- (1) ต่ำกว่า - 1,000 บาท
- (2) ตั้งแต่ 1,001 - 2,000 บาท
- (3) ตั้งแต่ 2,001 - 4,000 บาท
- (4) ตั้งแต่ 4,001 - 7,000 บาท
- (5) ตั้งแต่ 7,000 ขึ้นไป ระบุจำนวน.....บาท

ข. แบบฟอร์มการสัมภาษณ์ที่มีเฉพาะหัวข้อใหญ่ ๆ เพื่อใช้เพียงเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นแบบฟอร์มที่ระบุเฉพาะชนิดของข้อมูลที่ต้องการตามประเด็นต่าง ๆ ซึ่งเหมาะสมในกรณีที่นักวิจัยออกไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง เป็นแบบที่ยืดหยุ่นสามารถที่ดัดแปลงแก้ไขคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลหรือคำตอบตามวัตถุประสงค์ ยิ่งถ้าเป็นการสัมภาษณ์เรื่องเกี่ยวกับสภาพทางอารมณ์ หรือปัญหาเฉพาะเรื่องแล้วผู้สัมภาษณ์จะต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น ปล่อยให้ผู้รับการสัมภาษณ์พูดคุยสัมภาษณ์ต้องคอยหาโอกาสจับบันทึก และกระตุ้นความสนใจของผู้รับการสัมภาษณ์ ให้เขาเข้าสู่ค่มุขหมายที่กำหนดไว้ ฉะนั้นในแบบฟอร์มจึงมีเฉพาะแนวหัวข้อ เช่น

1. สมาชิกในครอบครัว.....
.....
.....
2. ทรัพย์สินในครอบครอง.....
.....
.....
3. รายได้.....
.....
.....
4. รายจ่าย.....
.....
.....
5. ปัญหาในการประกอบอาชีพ.....
.....
.....

ประเภทของการสัมภาษณ์

(TYPES OF INTERVIEW)

การสัมภาษณ์นั้น อาจแยกตามจุดมุ่งหมายในการสัมภาษณ์ได้หลายแบบด้วยกัน แต่แบบที่นิยมกันมากที่สุดในการวิจัยธุรกิจก็คือ

(1) การสัมภาษณ์เพื่อสำรวจข้อมูล (Survey Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ใช้เพื่อรวบรวมข้อมูลจากบุคคลที่พิจารณาแล้วว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีหน้าที่และรับผิดชอบเกี่ยวกับข้อมูลที่ต้องการ หรือมีฉะนั้นก็เป็นบุคคลที่เป็นตัวแทนของกลุ่มบุคคลที่นักวิจัยต้องการข้อมูล การวิจัยแบบนี้ส่วนมากจะใช้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้ง พฤติกรรมของผู้บริโภค การบริหารบุคคลเพื่อขอความคิดเห็นจากบุคคลในบริษัทหรือบุคคลภายนอก การสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องนโยบายธุรกิจ

2. การสัมภาษณ์เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับปัญหา หรือ สาเหตุที่เกิดขึ้น เช่น การสัมภาษณ์ในเรื่องเกี่ยวกับการร้องทุกข์ เรียกร้องสิ่งต่าง ๆ หรือข้อข้องใจของพนักงาน (Diagnostic Interview) ทั้งนี้ ก็เพื่อวินิจฉัยสาเหตุที่แท้จริง

3. การสัมภาษณ์เพื่อค้นหาและขจัดสาเหตุที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน (Therapeutic Interview) ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสนับสนุนให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ระงับ หรือสงบอารมณ์ชุ่นข้องใจจากปัญหาต่าง ๆ

4. การสัมภาษณ์โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้คำแนะนำหรือเป็นการปรึกษาหารือ (Counseling Interview) ส่วนมากจะเป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ หรือ เป็นการสัมภาษณ์เพื่อวางแผนในการแก้ปัญหา

5. การสัมภาษณ์โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อติดตามผลการเปลี่ยนแปลง เป็นการสัมภาษณ์โดยวิธีสัมภาษณ์ซ้ำอีกครั้งหนึ่ง (Repeated Interview) ซึ่งจะเป็นการสืบเสาะเวลาและค่าใช้จ่าย

หน้าที่ในการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูล

(FUNCTIONS OF INTERVIEWING)

การสัมภาษณ์เป็นทั้งวิธีการทางวิทยาศาสตร์และ ศิลปะเพื่อรวบรวมข้อมูลจากบุคคล ภายนอก จึงถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติงานสนามไม่ว่าจะเป็นข้อมูล ซึ่งเป็นข้อเท็จจริง (facts) หรือข้อคิดเห็น (Opinions) ก็ตาม ฉะนั้นข้อมูลดังกล่าวอาจได้มาโดยวิธีการสัมภาษณ์ที่ แตกต่างกัน กล่าวคือ

1. การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ (Telephone Interview)
2. การสัมภาษณ์โดยวิธีเผชิญหน้า (face to face Contact)

การสัมภาษณ์โดยวิธีเผชิญหน้านั้นเป็นวิธีการที่เหมาะสมเพราะผู้สัมภาษณ์สามารถใช้วิธีการสังเกตควบคู่กัน แต่ก็สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยมากเพราะผู้สัมภาษณ์ และผู้รับการสัมภาษณ์มีสถานภาพแตกต่างกัน ไม่เคยพบกันมาก่อน และไม่มีความสัมพันธ์ในทางผลประโยชน์ส่วนตัว ฉะนั้นผู้สัมภาษณ์จึงต้องตระหนักถึงหน้าที่ที่สำคัญ 3 ประการ กล่าวคือ

1. ต้องแจ้งให้ผู้รับการสัมภาษณ์ทราบถึงลักษณะของโครงการวิจัย และอธิบายถึงเหตุผลที่ต้องขอความร่วมมือจากเขา
2. ต้องกระตุ้นหรือจูงใจให้ผู้รับการสัมภาษณ์สนใจที่จะให้ความร่วมมือ
3. ต้องสังเกตการแสดงออกของแต่ละคนว่าข้อมูลที่ได้นั้น เป็นข้อเท็จจริง (fact) หรือแนวความคิด (opinions) และน่าเชื่อถือได้เพียงใด เท่ากับเป็นการกลั่นกรองข้อมูลที่ได้อีกชั้นหนึ่ง

เทคนิคในการสัมภาษณ์

(TECHNIGUES OF TINTERVIEW)

เมื่อต้องการจะเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลโดยวิธีการสัมภาษณ์ย่อมจะสร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างมาก ยิ่งถ้านักวิจัยมิได้ออกไปสัมภาษณ์ด้วยตนเองก็ยิ่งมีปัญหา ฉะนั้น

ควรจะต้องมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าเกี่ยวกับข้อมูลที่ต้องการ บุคคลลักษณะของผู้สัมภาษณ์ และ ผู้รับการสัมภาษณ์ โดยเฉพาะพนักงานสนามที่จะเป็นผู้สัมภาษณ์ควรได้รับการฝึกอบรมอย่างดี เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติ หรือเทคนิคในการสัมภาษณ์ กล่าวคือ

1. พิจารณาทัศนคติว่าจะสัมภาษณ์ผู้ใดบ้าง เนื่องจากผู้สัมภาษณ์ต้องการค้นหาความจริง หรืออย่างน้อยก็เป็นข้อมูลที่จะวิเคราะห์ได้ ฉะนั้นจึงต้องเลือกหรือกำหนดตัวผู้รับการสัมภาษณ์ด้วยความระมัดระวังที่สุด กล่าวคือ ผู้รับการสัมภาษณ์ควร เป็นผู้ที่ทราบข่าวสารนั้น ดี ไม่ว่าผู้นั้นจะมีหน้าที่ความรับผิดชอบที่จะเปิดเผยหรือไม่ก็ตาม แต่ผู้นั้นต้องเต็มใจให้สัมภาษณ์ และผูกพันกับธุรกิจประเภทนั้น ทั้งในปัจจุบันและในอดีตเพียงใด มีความลำเอียง มีประสพการณ์ ในสาขานั้นหรือไม่ และจะต้องสัมภาษณ์ประชากรจำนวนเท่าใด เพื่อให้ได้ข้อมูลเพียงพอและเชื่อถือได้

2. ควรมีการเตรียมการสัมภาษณ์ คือก่อนจะมีการสัมภาษณ์จริง ๆ นักวิจัย ควรทดลองสัมภาษณ์เพื่อนฝูง หรือบุคคลใดที่มีคุณสมบัติหรือลักษณะเป็นตัวอย่างที่ดีเสียก่อนว่าจะได้ข้อมูลตามที่ต้องการเพียงใด วิธีการเตรียมตัวจะช่วยให้นักวิจัยมีโอกาสแก้ไขปรับปรุงเทคนิค และแบบฟอร์มที่ใช้ให้เหมาะสม

3. ควรทำให้เข้ากันขบวนการสัมภาษณ์โดยการสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเองก่อนเริ่มต้น คำถามแรกที่จะถามนั้นต้องเป็นคำถามที่ผู้รับการสัมภาษณ์ไม่อาจปฏิเสธ ฉะนั้น จึงควร เริ่มต้นด้วยหัวข้อเรื่องทั่ว ๆ ไป แล้วจึงค่อย ๆ ถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่สำคัญ หรือมีฉะนั้นก็อาจปล่อยให้เขาเล่าและหาจังหวะป้อนคำถามเพื่อให้ได้คำตอบที่สมบูรณ์ ในขณะที่เกี่ยวกับก็ควรสังเกตท่าทาง สีหน้าที่แสดงออกตลอดจนน้ำเสียง ซึ่งจะช่วยให้ทราบแน่ชัดว่า ข้อมูลที่ได้นั้นถูกต้องเพียงใด แต่ไม่ควรทำให้ผู้รับการสัมภาษณ์มีความรู้สึกกระดากอาย

4. ควรพิจารณาหาสถานที่และเวลาที่จะสัมภาษณ์ให้เหมาะสมในการวิจัย ธุรกิจก็ควร สัมภาษณ์ในสถานที่ที่ทำงาน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์มีโอกาสควบคุมสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริง ส่วนเวลานั้นก็ควร เป็นเวลาที่สะดวกสำหรับผู้รับการสัมภาษณ์ แต่จะต้องหลีกเลี่ยง เวลาในช่วงที่มีธุรกิจมาก ๆ ในการไปพบผู้รับการสัมภาษณ์นั้นก็ควรจะต้องติดต่อก่อนเพื่อน ๆ

ที่เขาสนิทสนม หรือมีเดะนั้นก็อาจจะมีจุดหมายแนะนำ เป็นการส่วนตัวจากบุคคลที่เขาสนิท

5. ควรบันทึกข้อมูลที่ไต่จากการสัมภาษณ์ในทันทีเท่าที่โอกาสอำนวยในระหว่างการสัมภาษณ์ หรือมีเดะนั้นก็อาจบันทึกข้อมูลทันทีที่การสัมภาษณ์สิ้นสุด แต่อย่างไรก็ตามจะบันทึกเมื่อใดนั้นขึ้นอยู่กับผู้สัมภาษณ์แต่ละคนบางคนสามารถรวบรวมประเด็นและบันทึกทันทีในระหว่างที่พูดคุยด้วยกัน เพราะถ้าหากว่าจะบันทึกขณะที่ผู้รับการสัมภาษณ์กำลังพูดคุยก็อาจเป็นเหตุให้เขาหยุดขงกการพูดในระหว่างที่จดบันทึกข้อมูลก็ได้ บางคนอาจบันทึกข้อมูลภายหลังการสัมภาษณ์เสร็จสิ้น แต่ต้องพิจารณาให้รอบคอบเกี่ยวกับความผิดพลาด เพราะถ้าผู้สัมภาษณ์ไม่อาจจำข้อมูลได้ครบถ้วน ก็มักจะต่อเติมหรือตัดออก ซึ่งจะทำให้ขาดเนื้อหาที่สำคัญก็ได้

6. อย่าถามนำ หรือบอกใบ้เพื่อจูงใจให้เขาตอบตามที่ผู้สัมภาษณ์ต้องการ และพยายามหลีกเลี่ยงการโต้เถียงให้ระลึกอยู่เสมอว่าผู้สัมภาษณ์มีหน้าที่รายงานข้อมูลให้ตรงตามเจตนาแท้จริงของผู้ตอบ จึงต้องพร้อมที่จะรับฟังด้วยความอดทน สุขุม เยือกเย็นและสุภาพอ่อนโยน

7. ควรตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วน (Accuracy) และความเชื่อถือได้ (Reliability) ของข้อมูลกล่าวคือ เมื่อการสัมภาษณ์ได้จบสิ้นลงและบันทึกข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้สัมภาษณ์ต้องตรวจดูค่าตอบตั้งแต่ข้อแรกจนข้อสุดท้ายเพื่อให้แน่ใจว่ามีข้อมูลถูกต้องครบถ้วน และชัดเจน ทั้งนี้เพราะว่าข้อมูลที่ไต่อาจเกิดการผิดพลาดหลายอย่างด้วยกัน และความผิดพลาดดังกล่าวจะทำให้ผลสรุปผิดพลาดไปด้วย โดยเฉพาะเรื่องต่าง ๆ ที่ไต่เห็น ไต่ฟัง ผู้รับการสัมภาษณ์มักจะทำให้ข้อมูลผิดพลาดเกี่ยวกับเรื่องประมาณระยะทาง ระยะเวลาซึ่งเขาจำไม่ได้ จึงต้องตรวจสอบอีกครั้งว่าข้อมูลที่บันทึกไว้แล้วน่าเชื่อถือได้เพียงใด

8. ขณะที่สัมภาษณ์ควรใช้วิธีสังเกตการณ์ควบคู่ไปด้วย ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยทราบว่าผู้รับการสัมภาษณ์ตอบด้วยความจริงใจหรือไม่ เพราะในบางเรื่องผู้รับการสัมภาษณ์จะพยายามหลีกเลี่ยงการตอบความจริง

อย่างไรก็ตามการสัมภาษณ์เป็นศิลปะเฉพาะตัวของผู้สัมภาษณ์ต้องอาศัยเทคนิคกลวิธีที่สุ่มรอบคอบและความสามารถของแต่ละบุคคล แต่ทุกคนก็สามารถฝึกฝนและหาประสบการณ์ในการสร้างบรรยากาศให้เป็นมิตรกับผู้รับการสัมภาษณ์ สามารถถามให้ชัดเจนและถูกต้อง

สามารถเข้าใจคำตอบและบันทึกข้อมูลให้ถูกต้องครบถ้วน

ประโยชน์และข้อจำกัดของวิธีการ สัมภาษณ์

(ADVANTAGES AND LIMITATION OF THE INTERVIEW METHOD)

ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์นั้นย่อมขึ้นอยู่กับ (1) ความสามารถของผู้สัมภาษณ์ ความชำนาญและการฉวยโอกาสจากสิ่งแวดล้อม (2) ความชำนาญพิเศษในการวิเคราะห์ประเด็นสำคัญของการสัมภาษณ์ และ (3) ความถูกต้องครบถ้วนในการรายงานของผู้สัมภาษณ์

ในการสัมภาษณ์สามารถซักถามเพื่อล้วงเอาความจริงหรือความลับได้มากที่สุด แต่ทั้งนี้ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษ และสามารถใช้เทคนิคต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับเรื่องที่สัมภาษณ์ ซึ่งถ้าจะพิจารณาประโยชน์ของวิธีการสัมภาษณ์ก็คือ

1. เป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดสำหรับใช้กับการ ประเมินคุณสมบัติและคุณลักษณะของบุคคล
2. เป็นประโยชน์ในการใช้เพื่อกำหนดค่านิยมในวินิจัยและทดสอบปัญหาทางค่านิยม
3. เป็นวิธีที่ใช้ในการ เสนอแนะหรือเพื่อเป็นการปรึกษาหารือ
4. เป็นวิธีที่จะได้ข้อมูลเพิ่มเติมขึ้นจากวิธีเก็บข้อมูลโดยวิธีอื่น ๆ อีกนัยหนึ่งก็คือใช้ควบคู่กับแบบสอบถาม
5. อาจใช้ควบคู่กับวิธีการสังเกตการณ์ ซึ่งเท่ากับเป็นการยืนยันข้อมูลอีกครั้ง

นอกจากการสัมภาษณ์จะมีประโยชน์ดังกล่าวแล้วแต่ก็มีข้อจำกัดในการใช้ คือ

1. เป็นวิธีรวบรวมข้อมูลที่ต้องเสียเวลา ก่าลัง และค่าใช้จ่ายสูง

2. ความสำเร็จขึ้นอยู่กับความจริงใจของผู้สัมภาษณ์ และความสามารถในการบันทึกข้อมูล
3. การสัมภาษณ์อยู่ภายใต้อิทธิพลของเงื่อนไข ลักษณะการพูดคุย และปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ หรือทั้งสองฝ่าย
4. การสัมภาษณ์ที่มีผลกระทบจากอารมณ์ของผู้สัมภาษณ์ความไม่ตั้งใจจริงที่จะรายงานตามข้อเท็จจริง ความไม่ซื่อตรงต่อตนเอง หรือเกิดความอ้ำอึ้งในขณะที่สัมภาษณ์